

Teaching Guide

Teaching Guide				
Identifying Data				2015/16
Subject (*)	Xestión Medioambiental		Code	660G01037
Study programme	Grao en Relacións Laborais e Recursos Humanos (Coruña)			
Descriptors				
Cycle	Period	Year	Type	Credits
Graduate	2nd four-month period	Third-Fourth	Optativa	6
Language	SpanishEnglish			
Teaching method	Face-to-face			
Prerequisites				
Department				
Coordinador	Fernández Mosquera, Daniel	E-mail	daniel.fernandez.mosquera@udc.es	
Lecturers	Fernández Mosquera, Daniel	E-mail	daniel.fernandez.mosquera@udc.es	
Web				
General description	Nesta asignatura estudarás a relación entre a actividade económica e o Medio Ambiente dende a perspectiva da actividade profesional dun Departamento de Recursos Humanos. Dun tempo a esta parte, o medio ambiente está a ser considerado dentro das estratexias que condicionan e modulan a actividade empresarial. Como executor da cultura da empresa, o Departamento de Recursos Humanos debe entender e trasladar esta estratexia na empresa, que en moitas ocasións supora xestionar un proceso de cambio. Como exemplo deste procesos, estudarase os Sistemas de Xestión Ambiental (ISO 14001 e EMAS) e a súa implantación nunha pyme.			

Study programme competences

Code	Study programme competences
A3	Saúde laboral e prevención de riscos laborais.
A7	Auditoría Sociolaboral.
A10	Organización e dirección de empresas.
A13	Transmitir e comunicarse por escrito e oralmente usando a terminoloxía e as técnicas adecuadas.
A15	Dirixir grupos de persoas.
A18	Interpretar datos e indicadores socioeconómicos.
A31	Aplicar os coñecementos á práctica.
B2	Capacidade de análise e síntese.
B3	Capacidade de organización e planificación.
B4	Capacidade de xestión da información.
B5	Toma de decisións.
B6	Comportarse con ética e responsabilidade social como cidadán e como profesional.
B8	Razoamento crítico.
B9	Traballo en equipos.
B10	Recoñecemento á diversidade e á multiculturalidade.
B12	Motivación para a calidade.
B13	Adaptación a novas situacións.
B14	Aprendizaxe autónomo.
B15	Creatividade.
B16	Liderado.
B17	Sensibilidade cara a temas medioambientais.
C1	Expresarse correctamente, tanto de forma oral coma escrita, nas linguas oficiais da comunidade autónoma.
C3	Utilizar as ferramentas básicas das tecnoloxías da información e as comunicacións (TIC) necesarias para o exercicio da súa profesión e para a aprendizaxe ao longo da súa vida.
C4	Desenvolverse para o exercicio dunha cidadanía aberta, culta, crítica, comprometida, democrática e solidaria, capaz de analizar a realidade, diagnosticar problemas, formular e implantar solucións baseadas no coñecemento e orientadas ao ben común.
C6	Valorar criticamente o coñecemento, a tecnoloxía e a información dispoñible para resolver os problemas cos que deben enfrontarse.

C7	Asumir como profesional e cidadán a importancia da aprendizaxe ao longo da vida.
C8	Valorar a importancia que ten a investigación, a innovación e o desenvolvemento tecnolóxico no avance socioeconómico e cultural da sociedade.

Learning outcomes			
Learning outcomes		Study programme competences	
A3	Saúde laboral e prevención de riscos laborais.	A3	
A7	Auditoría Sociolaboral.	A7	
A13	Transmitir e comunicarse por escrito e oralmente usando a terminoloxía e as técnicas adecuadas.	A13	
A14	Seleccionar e xestionar información e documentación laboral.	A10	
A18	Interpretar datos e indicadores socioeconómicos.	A18	
A31	Aplicar os coñecementos á práctica.	A31	
A15	Dirixir grupos de persoas.	A15	
B2	Capacidade de análise e síntese.		B2
B3	Capacidade de organización e planificación.		B3
B4	Capacidade de xestión da información.		B4
B5	Toma de decisións.		B5
B6	Comportarse con ética e responsabilidade social como cidadán e como profesional.		B6
B8	Razoamento crítico.		B8
B9	Traballo en equipos.		B9
B10	Recoñecemento á diversidade e á multiculturalidade.		B10
B12	Motivación para a calidade.		B12
B13	Adaptación a novas situacións.		B13
B14	Aprendizaxe autónomo.		B14
B15	Creatividade.		B15
B16	Liderado.		B16
B17	Sensibilidade cara a temas medioambientais.		B17
C1	Expresarse correctamente, tanto de forma oral coma escrita, nas linguas oficiais da comunidade autónoma.		C1
C3	Utilizar as ferramentas básicas das tecnoloxías da información e as comunicacións (TIC) necesarias para o exercicio da súa profesión e para a aprendizaxe ao longo da súa vida.		C3
C4	Desenvolverse para o exercicio dunha cidadanía aberta, culta, crítica, comprometida, democrática e solidaria, capaz de analizar a realidade, diagnosticar problemas, formular e implantar solucións baseadas no coñecemento e orientadas ao ben común.		C4
C6	Valorar criticamente o coñecemento, a tecnoloxía e a información dispoñible para resolver os problemas cos que deben enfrontarse.		C6
C7	Asumir como profesional e cidadán a importancia da aprendizaxe ao longo da vida.		C7
C8	Valorar a importancia que ten a investigación, a innovación e o desenvolvemento tecnolóxico no avance socioeconómico e cultural da sociedade.		C8

Contents	
Topic	Sub-topic
Tema 1. O cambio climático como exemplo de problema ambiental global	1.1. O Informe IPCC
2 Conceptos de Economía Ambiental	2.1. Origen y evolución de la Economía de los Recursos Naturales y del Medio Ambiente 2.2. Conceptos básicos en Economía Ambiental
3. Desenrolo sostible	3.1. Crecimiento económico y conservación ambiental 3.2. Definición de desarrollo sustentable 3.3. Indicadores de desarrollo sustentable

4. Mercado e Medio Ambiente	4.1. Derechos de propiedad y mercado 4.2. El deterioro ambiental como externalidad 4.3. Los bienes públicos ambientales 4.4. La Evaluación económica del medio ambiente 4.5. Métodos para estimar el valor económico del medio ambiente
5. Política Ambiental	5.1. Diseño de política ambiental 5.2. Práctica de política ambiental 5.3. Problemas ambientales globales y acuerdos internacionales 5.4. Políticas contra el cambio climático a través de mercados 5.5. Responsabilidad y política ambiental en la práctica
6. Empresa e Medio Ambiente	6.1. Empresa y medio ambiente 6.2. Factores que inciden en el comportamiento ambiental de las empresas 6.3. Indicadores de desarrollo sostenible en la gestión empresarial 6.4. Instrumentos de gestión ambiental
7. Medio ambiente e Responsabilidade Social Corporativa	A triple conta de resultados
8. Sistemas de Xestión Ambiental	8.1. Sistemas de Gestión Ambiental (SGA): norma ISO 14001 y Reglamento EMAS 8.2. Implantación y certificación de un SGA

Planning				
Methodologies / tests	Competencies	Ordinary class hours	Student's personal work hours	Total hours
Objective test		2	18	20
Simulation		10	38	48
Guest lecture / keynote speech		24	48	72
Personalized attention		10	0	10
(*)The information in the planning table is for guidance only and does not take into account the heterogeneity of the students.				

Methodologies	
Methodologies	Description
Objective test	Prueba escrita individual sobre el conocimiento de los contenidos adquiridos por el alumno
Simulation	Elaboración dun EMAS para unha organización tipo PYME (real o ficticia).O traballo será individual e utilizarase a documentación real recomendada por as administracións con competencias en medio ambiente
Guest lecture / keynote speech	Clases expositivas con apoyo de medios audiovisuales e intervención directa del alumnado

Personalized attention	
Methodologies	Description
Simulation Guest lecture / keynote speech	Plantexamento da simulación e resolución de dúbidas

Assessment			
Methodologies	Competencies	Description	Qualification
Simulation		Elaboración dun proxecto de implantación dun EMAS	30
Objective test		Proba escrita individual para a avaliación dos coñecementos do alumno/a	40
Guest lecture / keynote speech		Asistencia as clases presenciais	30

Assessment comments

Sources of information

Basic	- Carmelo J. León , María Xosé Vázquez y Xabier Labandeira (2013). ECONOMÍA AMBIENTAL. Pearson Guía interactiva de aplicación do sistema de xestión ambiental EMAS en Pemeshttp://www.cmati.xunta.es/seccion-tema/c/Avaliacion_ambiental?content= SX_Calidadde_Avaliacion_Ambiental/Sistemas_calidade/seccion.html&std=guia-aplicacion-emas.html&sub=utilidades-emas/
Complementary	Granero Castro, Javier.(2007). Cómo implantar un sistema de gestión ambiental según la norma ISO 14001:2004. Ed. FC Editorial.Ximénez de Embún Ramonel, Joaquín. Zulueta Taboada, Antonio. (2001). Sistemas de Gestión Medioambiental. Ed Colex.Durán Romero, Gemma. (2007). Empresa y medio ambiente. Evaluación de riesgo medioambiental. Editorial Pirámide.Hewitts Roberts, Gary Robinson. (2003).ISO 14001 EMS Manual de sistemas de gestión medioambiental. Ed. Paraninfo.Ed. Cep. (2008). Manual Gestión medioambiental. Formación.Ed. CEP.AA.VV. (2008). Manual de gestión y evaluación ambiental ISO 14001/EMAS. CEP Editorial.

Recommendations

Subjects that it is recommended to have taken before

Economía e Empresa/660G01007

Subjects that are recommended to be taken simultaneously

Subjects that continue the syllabus

Other comments

(*)The teaching guide is the document in which the URV publishes the information about all its courses. It is a public document and cannot be modified. Only in exceptional cases can it be revised by the competent agent or duly revised so that it is in line with current legislation.